

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP)¹

วาทัญญู ใจบริสุทธิ์²

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP) งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบไปด้วยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ควบคู่ไปกับการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP) เกิดมาจากการนำทุนทางสังคมต่างๆ ที่มีภายในชุมชนมาพัฒนาโครงการ OVOP ภายใต้องค์ประกอบของแนวคิดทุนทางสังคมดังต่อไปนี้ ความไว้วางใจ (Trust) ภายใต้โครงการ OVOP เกิดมาจากพื้นฐานของการทำงานเป็นกลุ่ม การรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ อาทิ สหกรณ์ และกลุ่มประชาสังคมรูปแบบต่างๆ หรือกล่าวได้ว่าโครงการ OVOP มีกลไกเชิงสถาบันในการดำเนินการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มอย่างเข้มแข็ง บรรทัดฐาน (Norms) ภายใต้โครงการ OVOP เกิดมาจากการเกื้อกูลระหว่างกันและกันของคนภายในชุมชน มีกฎเกณฑ์อันเข้มงวด มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ตลอดจนมีกลไกเชิงสถาบันเพื่อธำรงรักษามบรรทัดฐานที่มีเอาไว้ ในส่วนของเครือข่าย (Networks) ภายใต้โครงการ OVOP เกิดมาจากเครือข่ายที่คนภายในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติ ด้วยการเชื่อมโยงกันผ่านกลุ่มต่างๆ ที่มีภายในและภายนอกกลุ่มและชุมชน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม; การพัฒนา; โครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP)

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยการศึกษาโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของไทยและโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OVOP) ของญี่ปุ่น : วิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดทุนทางสังคม ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

² นักวิจัยประจำสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Social Capital and Developing the One Village One Product (OVOP) Project³

Watunyu Jaiborisudhi⁴

Institute of East Asian Studies, Thammasat University

Abstract

This article examines and analyzes developing social capital that exists in communities into the OVOP project. It is a qualitative research collecting data from in - depth interviews together with a documentary research, then making an analysis using the social capital concept. The finding reveals that a success of OVOP comes from developing social capital that exists in communities into the OVOP project under the following components of the social capital concept. First, trust is built on teamwork or forming groups such as co-operatives. It can be said that the OVOP project has an institutional mechanism to operate and resolve internal problems actively. Next, norms emerge from mutual helping among people in communities having strict rules, a clear division of work and an institutional mechanism to sustain their existing norms. Last, network is naturally created by people in communities connecting through internal and external groups.

Keyword: Social Capital, Development, One Village One Product (OVOP)

³ This article is a part of the research of A Comparative study on One Tambon One Product Project and One Village One Product Project: An Analysis by Social Capital Concept which is support by Thammasat University Research Fund in 2017

⁴ Researcher of Institute of East Asian Studies, Thammasat University
Corresponding author's email: watunyu1979@hotmail.com

1. บทนำ

โครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP) ต้นแบบของญี่ปุ่น เกิดมาจากสภาพปัญหาของจังหวัดโออิตะ (Oita) ในช่วงปี ค.ศ. 1970-1980 ซึ่งต้องเผชิญกับการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ของคนวัยทำงาน อันเนื่องมาจากนโยบายด้านการพัฒนาภายใต้การเป็นสมัยใหม่ (modernity) ในขณะนั้นรายได้ของประชากรของจังหวัดโออิตะ มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำที่สุดในเกาะคิวชู และมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำเป็นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับโตเกียวและเมืองใหญ่อื่นๆ โมริฮิโกะ ฮิรามัตสึ (Morihiro Hiramatsu) ผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะ (Oita) ในขณะนั้น จึงได้ผลักดันโครงการ OVOP ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ หรือเป็นการเพิ่ม GNP (Gross National Product) ของท้องถิ่น ควบคู่ไปกับพัฒนา GNS (Gross National Satisfaction) อันเป็นการพัฒนาจากภายในของชุมชน (Endogenous Development) (Hiramatsu, 2008: 7-10)

สำหรับการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นโออิตะออกมาใช้ภายใต้โครงการ OVOP อาจมองได้ว่า OVOP เป็นการผลิตผลิตภัณฑ์จากทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น ภายใต้นิยามความเป็นผลิตภัณฑ์ในความหมายของโครงการ OVOP หาได้หมายถึงแต่ตัวสินค้าเพียงอย่างเดียวไม่ แต่ผลิตภัณฑ์ภายใต้โครงการ OVOP หมายรวมไปถึงกระบวนการทางความคิด การบริการ การดูแลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญา การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น จุดขายที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วประเทศและทั่วโลก เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพึ่งพา

ตนเองได้ของคนภายในชุมชน และการฟื้นฟูท้องถิ่น (Hiramatsu, 2008: 10-14)

ทั้งนี้บทบาทของภาครัฐจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและด้านการตลาด ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น (Toyo no kuni Juku) รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำที่เข้ารับการฝึกอบรม การสร้างเครือข่ายระหว่างกันทั้งในโออิตะ และในต่างประเทศ เมื่อโครงการ OVOP เป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศญี่ปุ่น ทำให้คนในท้องถิ่นโออิตะเริ่มมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และมีส่วนทำให้ประชากรวัยทำงานกลับคืนสู่ท้องถิ่น นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ในปัจจุบันโครงการ OVOP ได้แพร่กระจายสู่ภูมิภาคต่างๆ จนโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้กลายมาเป็นโครงการและนโยบายของรัฐบาลกลางและท้องถิ่นของกว่า 20 ประเทศในปัจจุบัน (Oita OVOP International Exchange Promotion Committee, 2016) กล่าวได้ว่าโครงการ OVOP เป็นการนำเอาทุนทางสังคม (Social Capital) ที่อยู่ภายในชุมชนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนจนประสบความสำเร็จ

จากข้างต้น บทความวิจัยนี้จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้ภายใต้ OVOP ด้วยการใช้แนวคิดทุนทางสังคมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP)

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษา

ข้อมูลเอกสาร (Documentary research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ อาทิ บทความวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงาน รายงานการวิจัย รายงานการสัมมนา เอกสารราชการ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ที่เป็น Key Informant จำนวน 3 ราย ได้แก่ ชีรรัตน์ ชินแสน นักวิชาการการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หนังสือพิมพ์รายวันเรื่อง อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสมชาย ชคตระการ อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตนายกสมาคมนักเรียนไทยในประเทศญี่ปุ่นในพระบรมราชูปถัมภ์

4. กรอบแนวคิดของการวิจัย

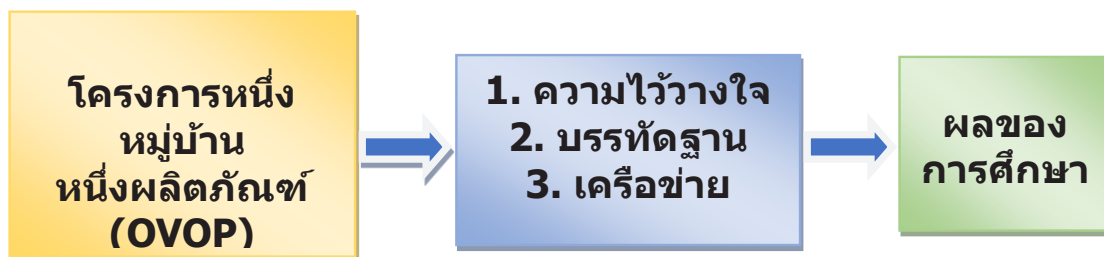
ประเวศ วะสี (2542 อ้างถึงในปณณพศ์ วงศ์ณาศรี, 2559) มีทรรศนะว่า ทูทางสังคมหมายถึง การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่าเกิดทูทางสังคมซึ่งนำไปสู่พลังทางสังคมที่แก้ปัญหาต่างๆ ได้ทุกอย่าง มิ่งสรรพ ขาวสอาด (2542 อ้างถึงในกรวรรณ สังขกร, 2555) อธิบายว่า ทูทางสังคมเป็นกิจกรรมร่วมกันที่สมาชิกได้เรียนรู้แล้วว่าหากต่างฝ่ายต่างทำความต้องการของตนเองจะได้ผลที่เลวร้ายกว่าการที่ต่างยอมมาร่วมมือกัน อัมมาร สยามวาลา (อ้างถึงในมิ่งสรรพ ขาวสอาด, 2542) เสนอว่า นิยามทูทางสังคมเป็นเครือข่ายของคนที่มีศรัทธาและความเชื่อถือในกันและกัน ศรัทธาที่เกิดขึ้นจากการรู้จักและเรียนรู้พฤติกรรมมาเป็นเวลานาน ในสังคมชนบททูทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าหมู่บ้านจัดสรรในเมืองที่ต่างคนต่างแยกย้ายไปทำงานแต่เช้า และแทบจะไม่รู้จักกันเลย สำหรับอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ทูทางสังคมมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน โดยจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ระดับของทูทางสังคมจะต้อง

พิจารณาจากประเด็นพื้นฐานหลักสามประการ คือ พื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการไทย พื้นฐานทางความคิดขององค์กรเอกชนอิสระในสังคมไทย และวิธีการสนับสนุนองค์กรเอกชนอิสระในการปรับเปลี่ยนบทบาทความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสมัยใหม่ กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคมในการตอบแทนกัน การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต่างก็เป็นรูปแบบของทูทางสังคม ซึ่งจะเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงทรัพยากรตามสิทธิของตนอย่างเท่าเทียม นอกจากนั้นแล้วอานันท์ กาญจนพันธุ์ ยังเห็นว่าการระดมทุนเพื่อสังคมบนพื้นฐานของระบบคุณค่าที่มีในสังคมจะมีการขยายตัวและขยายตัวได้มากขึ้นบนเงื่อนไขที่ประชาสังคมมีความเข้มแข็งในบริบทของสังคมไทย Coleman (1988) ได้นิยามทูทางสังคมโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ว่าเป็นความหลากหลายของหน่วยทางสังคม ที่มีองค์ประกอบรวม 2 ประการคือ มิติด้านโครงสร้างสังคมและมิติด้านการเอื้อหนุนหรือส่งเสริมให้เกิดการกระทำโดยผู้กระทำทั้งจากตัวบุคคลและจากองค์กร ทูทางสังคมมีรูปแบบเหมือนทูแบบอื่นๆ ที่สามารถสร้างผลิตภาพและโอกาสในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและ Putnam (1993) ได้กล่าวว่า ทูทางสังคมคือลักษณะขององค์กรทางสังคม อาทิเช่นเครือข่ายต่างๆ ซึ่งมีบรรทัดฐานและความไว้วางใจ เป็นตัวช่วยประสานความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ระหว่างกัน ทูทางสังคมมีสามองค์ประกอบหลักคือ ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) องค์ประกอบทั้งสามพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตและผลิตซ้ำต้นทูทางสังคม สำหรับองค์ประกอบแรกคือ ความไว้วางใจ หมายถึงความเชื่อมั่นว่าผู้อื่นมีความซื่อสัตย์ และสามารถร่วมมือได้อย่างปลอดภัย โดยคนในสังคมจะร่วมแบ่งปันบรรทัดฐาน คุณค่าและผลประโยชน์ต่างๆ กับผู้อื่น อันเป็นการเพิ่มระดับความไว้วางใจกัน

ในสังคม ความไว้วางใจมีประโยชน์ในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม ทำให้ผู้คนมีความอดทนอดกลั้นมากขึ้น รวมถึงทำให้สังคมเปิดกว้างและประนีประนอมกันในประเด็นสาธารณะ ที่สำคัญคือ ความไว้วางใจช่วยส่งเสริมการทำงานของสถาบันทางการเมือง ถัดมาคือ บรรทัดฐานการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน องค์ประกอบนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเคารพและความร่วมมือระหว่างกัน นอกจากนั้นแล้ว การเกื้อกูลซึ่งกันและกันยังสัมพันธ์กับระดับความไว้วางใจในสังคม รวมทั้งส่งเสริมเสถียรภาพของระบบทางสังคมและประสิทธิภาพของสถาบัน องค์ประกอบสุดท้ายคือ เครือข่ายทางสังคม โดยทั่วไปแล้วหมายถึงการเชื่อมโยง

ผู้คนไว้ด้วยกัน

จากมุมมองที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมข้างต้น จะพบว่านิยามของทุนทางสังคมนั้น มีความแตกต่างกันหลากหลายในแต่ละมุมมอง แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมที่ประกอบไปด้วย 1) ความไว้วางใจ 2) บรรทัดฐาน 3) เครือข่าย เป็นองค์ประกอบที่ครอบคลุมนิยามความเป็นทุนทางสังคมได้มากที่สุด ผู้วิจัยจึงจะนำเอาองค์ประกอบของแนวคิดทุนทางสังคมตามแนวทางของ Putnam มาเป็นตัวชี้วัดภายใต้กรอบในการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างโครงการ OTOP ของไทยและโครงการ OVOP ของญี่ปุ่น ดังกรอบของการวิจัยต่อไปนี้

5. ผลของการศึกษา

บทความนี้จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสามารถในการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนออกมาใช้ภายใต้โครงการ OVOP โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดทุนทางสังคมดังต่อไปนี้ 1) ความไว้วางใจ (Trust) 2) บรรทัดฐาน (Norms) และ 3) เครือข่าย (Networks)

5.1 การวิเคราะห์ความไว้วางใจ (Trust) ภายใต้โครงการ โครงการ OVOP

ความเชื่อถือว่าไว้วางใจเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ ทั้งนี้จะต้องมีกระบวนการสร้างความไว้วางใจด้วยการแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดความหวาดระแวง ควบคู่ไปกับการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความร่วมมือ สร้างความเข้าใจ อาจจะต้องมีสถาบันที่เป็นเสมือนกับกลไกในการสร้างความร่วมมือ สร้างความเข้าใจ และระงับข้อพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มหรือชุมชน (พีระ ลีวลม, 2542; Knack & Keefer, ม.ป.ป. อ้างถึงใน พีระ ลีวลม, 2542; พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, ม.ป.ป.อ้างถึงในพระมหาอภิเดช เนตรวิลา, 2549)

หากจะพิจารณาถึงความไว้วางใจ (Trust) ภายใต้โครงการ OVOP ก็จะพบว่า ก่อนที่จะเกิดโครงการ OVOP ญี่ปุ่นมีพื้นฐานในการสร้างความไว้วางใจผ่านการรวมกลุ่มและการทำงานเป็นทีมอย่าง

เข้มแข็งมาก่อน อันสืบเนื่องมาจากภัยทางธรรมชาติเป็นแรงขับ อาทิ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด และความหนาวเย็น เป็นต้น คนญี่ปุ่นจะต้องรวมตัวกันทำงานเพื่อเก็บเกี่ยวและรักษาผลผลิต อาทิ การเก็บเกี่ยวข้าวให้ทันก่อนที่อากาศหนาวจะครอบคลุมพื้นที่ อันจะทำให้รวงข้าวไม่ติด ดังนั้นเกษตรกรชาวญี่ปุ่นจะต้องระดมกันช่วยเก็บเกี่ยวข้าวในแปลงเกษตรกรรายอื่น ปัจจัยดังกล่าว ทำให้คนญี่ปุ่นมีการทำงานร่วมกันคิดร่วมกันเป็นทีม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวและชุมชน (สมชาย ชคตระการ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ชีร์รัตน์ ชินแสน (สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2562) ได้กล่าวเสริมว่า ภายใต้โครงการ OVOP ญี่ปุ่นนั้นมีการทำงานเป็นทีมทำงานกันเป็นกลุ่มเป็นพื้นฐานที่สำคัญ

กล่าวได้ว่าการรวมตัวเพื่อทำงานแก่ชุมชนของญี่ปุ่น เกิดมาจากแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่เป็นเสมือนแรงผลักดันให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อชุมชนของชาวญี่ปุ่น ซึ่งกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานกันเป็นทีมของชาวญี่ปุ่น อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินการในกิจการและกิจกรรมภายใต้โครงการ OVOP

ซึ่งเมื่อพิจารณาไปถึงจุดกำเนิดของโครงการ OVOP ของจังหวัดโออิตะ (Oita) ก็พบว่า โมริฮิโกะ ฮิรามัตสึ (Morihiro Hiramatsu) ผู้ริเริ่มโครงการ OVOP และอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะ หลังจากที่ฮิรามัตสึได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดโออิตะในปี ค.ศ. 1979 ฮิรามัตสึได้ผลักดันโครงการ OVOP ให้เกิดขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจภายใต้ความสำเร็จของโครงการ OVOP ที่ผู้ว่าฮิรามัตสึได้ผลักดันก็คือ โครงการ OVOP ไปได้เป็นโครงการที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาอย่างโดดเด่นไม่ หากแต่โครงการ OVOP นั้น มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดโออิตะ หรือกลุ่มต่างๆ ที่มีกันรวมตัวของชาวบ้านอย่างเป็นธรรมชาติในญี่ปุ่นเป็นพื้นฐานที่สำคัญ

โดย Oita Economic Information Center (1982 as cited in Yamasaki, 2010: 22) ได้แสดงให้เห็นว่าโครงการ OVOP นั้นได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนก่อนการเกิดขึ้นของโครงการ OVOP กลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิต (Seikatsu Kaizen Group) มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มแม่บ้านที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ มีบทบาทในการสำรวจและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่ง Yamasaki (2010: 22) ยังเสริมอีกว่ากลุ่มพัฒนาคุณภาพมีการเชื่อมโยงกับตลาดในท้องถิ่น ในขณะที่กลุ่มพัฒนาชุมชนแบบไม่เป็นทางการต่างก็ถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมกับการโครงการ OVOP ในด้านผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางสังคม ซึ่งสมชาย ชคตระการ (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ได้กล่าวว่า

“...ญี่ปุ่นเขาไม่ได้มีเฉพาะแค่สหกรณ์อย่างเดียว เขามีคณะกรรมการชุมชน มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชนชุมชน กลุ่มเกษตรชุมชน กลุ่มแม่บ้านชุมชน เป็นกลุ่มเล็กๆ ย่อยๆ...”

จะเห็นได้ว่านอกจากวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีมแล้ว โครงการ OVOP ยังมีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติภายในสังคมญี่ปุ่นเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนความไว้วางใจภายใต้โครงการ OVOP

นอกจากนี้ OVOP ยังมีองค์กรที่สำคัญในการสร้างความไว้วางใจผ่านการรวมกลุ่มที่มีอยู่แล้วในสังคมของโออิตะซึ่งก็คือ สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น (Japan Agricultural Association: JA) ที่มีบทบาทกับชุมชนและเกษตรกรญี่ปุ่นที่สุด เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นจะทำหน้าที่ในการจัดหาวัตถุดิบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตของสมาชิก ตลอดจนทำหน้าที่รวบรวมและขายผลผลิตของสมาชิก หรือ “ร่วมกันซื้อร่วมกันขาย” นอกจากนี้

สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นยังทำหน้าที่อบรมและให้ความรู้ทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี การจัดการ การตลาด และการขายผ่านระบบสารสนเทศ เป็นต้น (สมชาย ชคตระการ และคณะ, 2549: 130)

สหกรณ์ของญี่ปุ่นนั้นมีความเข้มแข็งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากชุมชน เกิดขึ้นจากรูปแบบที่เป็นธรรมชาติ สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ทุกคนพยายามทุ่มเททำ และตัดสินใจเพื่อส่วนรวม ดังนั้นสหกรณ์ในญี่ปุ่นจึงไม่ใช่สหกรณ์เพื่อเงินกู้ แต่เป็นสหกรณ์ชุมชน เป็นสหกรณ์ของผู้ประกอบการชุมชน สมาชิกจะได้สิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่มี อาทิ การขายผลผลิตที่ได้ราคา การได้ซื้อปัจจัยทางการผลิตที่มีคุณภาพและราคาถูก การได้รับบริการด้านสินเชื่อ การได้รับบริการด้านสุขภาพ และการได้เข้ารับการฝึกอบรมต่างๆ เป็นต้น (สมชาย ชคตระการ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ซึ่งหนังสือ ทรัพย์สินของ (สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2562) ได้กล่าวว่า ในการควบคุมปริมาณผลผลิตเพื่อให้ได้ราคาที่ดี สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นจะทำการคัดผลผลิตที่ไม่สวยทิ้งไป ไม่ให้เกิดการมีผลผลิตในตลาดมากเกินไป ซึ่งจะทำให้ราคาตกต่ำลง ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ OVOP ล้วนเกิดมาจากการสนับสนุนจากสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา การตลาด การประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังมีสมาคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ OVOP ไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์การประมง สมาคมพาณิชย์และอุตสาหกรรม และสมาคมโรงแรม เป็นต้น (Yamasaki, 2010: 23)

กล่าวได้ว่า การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ภายใต้อำนาจโครงการ OVOP เกิดมาจากการปัจจัยเบื้องต้น ซึ่งก็คือ แรงผลักดันจากวิถีธรรมชาติต่างๆ ที่ทำให้คนญี่ปุ่นต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สร้างและเชื่อมโยงยึดโยงเครือข่ายร่วมมือกันทำงานโดยยึดถือประโยชน์ของกลุ่มและชุมชน

เป็นหลัก อันก่อให้เกิดการรวมตัวแบบชุมชนนิยม (communal) ที่หลากหลาย สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น (Japan Agricultural Association: JA) ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบของการรวมตัวกันที่สำคัญของคนญี่ปุ่น ซึ่งการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสหกรณ์นี้เอง คือ กลไกเชิงสถาบันที่เป็นพื้นฐานในการสร้างความร่วมมือ สร้างความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ระงับข้อพิพาท และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการ OVOP หรือกล่าวได้ว่า การนำเอาความไว้วางใจที่มีภายในชุมชนมาใช้ในการพัฒนากิจการกิจกรรมของกลุ่ม OVOP เกิดมาจากพื้นฐานของการรวมกันเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งของสังคมญี่ปุ่นนั่นเอง

5.2 การวิเคราะห์บรรทัดฐาน (Norms) ภายใต้อำนาจโครงการ OVOP

บรรทัดฐานเป็นระเบียบกฎเกณฑ์เป็นแนวทางในการปฏิบัติของแต่ละสังคม ซึ่งหากสมาชิกในสังคมนั้นๆ ฝ่าฝืนก็จะมีบทลงโทษ ภายใต้อำนาจทางสังคมบรรทัดฐานมีความหมายที่ลงลึกไปถึงบรรทัดฐานในการเกื้อกูลกันภายในสังคม บรรทัดฐานจะเป็นกลไกในการก่อให้เกิดความเคารพยำเกรงหากเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานที่มี ตลอดจนบรรทัดฐานจะก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ และการช่วยเหลือกันของกลุ่มและชุมชน (จิตยา สุวรรณะชญ, 2544; พัทยา สายหู, 2544)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553:2-4) กล่าวว่า บรรทัดฐานการเกื้อกูลกันนั้นเป็นรากฐานของสังคมญี่ปุ่น ตามที่ มิกิ คิโยชิ (Miki Kiyoshi) แห่งสำนักปรัชญาเกียวโต (The Kyoto School) มหาวิทยาลัยเกียวโต (Kyoto University) มองว่า ตะวันออกมีความเป็นมนุษยธรรมแบบเอเชีย (Asian humanism) อันหมายถึง เมตตาธรรมและการเกื้อกูลกันในพุทธศาสนา จากพื้นฐานดังกล่าวกลุ่มนักปรัชญาจากสำนักเกียวโต ได้แก่ โตโคซากะ มาซาอากิ (Kosaka Masaaki) โคยามา อิวาโอะ (Koyama Iwao) ชูซูกิ

ชิเกตากะ (Suzuki Shigetaka) และนิชิทานิ เคนจิ (Nishitani Kenji) ได้มองว่าญี่ปุ่นมีความพิเศษตรงการผสมผสานมนุษยธรรมแบบตะวันออกเข้ากับเหตุผลนิยมแบบตะวันตก

กล่าวได้ว่าบรรทัดฐานการเกื้อกูลกันในสังคมญี่ปุ่นนั้นมีรากฐานที่ลึกซึ้งและเข้มแข็งภายใต้มนุษยธรรมตามแบบพุทธศาสนาอันมีปรัชญาสอดคล้องสอดคล้องกับเหตุผลตามแนวทางแบบวิทยาศาสตร์

โดยสมชาย ชคตระการ (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การเกื้อกูลกันของสังคมญี่ปุ่นนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่า เกิดมาจากสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นที่เต็มไปด้วยภัยธรรมชาติ อันส่งผลให้คนภายในชุมชนจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อความอยู่รอด ดังที่สมชาย ชคตระการ (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ได้ขยายความถึงบรรทัดฐานอันเกี่ยวข้องกับ การเกื้อกูลกันที่สามารถดำรงอยู่ในสังคมญี่ปุ่นและอยู่ภายในกระบวนการ OVOP ของจังหวัดโออิตะดังต่อไปนี้

“...สมมติว่าเกิดภัยธรรมชาติอย่างรุนแรง เราจะมีการหน้าที่แบ่งกันชัดเจนหมดเลยว่า ใครจะต้องทำอะไร ถ้ามองว่าเป็นพ่อ ถ้าเกิดแผ่นดินไหวหน้าที่เราคืออะไร ถ้าเป็นเราก็บอกเราก็ช่วยลูกช่วยเมียช่วยคนในบ้านเราก่อน คนญี่ปุ่นทุกคนที่มีหน้าที่ถูกระบุว่าคุณมีหน้าที่อะไร เช่น หน่วยดับเพลิง คุณต้องไปรวมเลยในหน่วยดับเพลิง ถ้าคุณไปช่วยบ้านคุณอย่างเดียว คุณอยู่ไม่ได้หรอกในสังคมเขาลงโทษคุณแน่นอน เพราะฉะนั้นของเขาคือต่างคนต่างมีหน้าที่แล้วก็ช่วยส่วนรวมก่อน...”

จากข้อมูลที่สมชาย ชคตระการ ได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มต่างๆ และสหกรณ์ อันเป็นเสมือนกับหลักที่ยึดเกาะควบคู่ไปกับกระบวนการ OVOP มีบรรทัดฐานที่เข้มข้นเข้มงวด สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัด ตลอดจนสมาชิกจะต้องทำเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ หากสมาชิกเบี่ยงเบนหรือ

ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนมี ไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่มีจะถูกลงโทษ

สอดคล้องกับ หงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง (สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2562) ที่กล่าวว่า OTOP ในไทยจะขาดการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีม ขาดการเกื้อกูลกันในภาพรวม ส่วน OVOP ของญี่ปุ่นจะมีบรรทัดฐานในการกำหนดหน้าที่และแบ่งงานกันทำของคนแต่ละคนอย่างชัดเจนและชี้ชัด ชัดเจน (สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2562) มองว่า

“...ถ้าเป็น OVOP ญี่ปุ่น ถ้าเป็นการรวมกลุ่มเขาจะมีความเข้มแข็งมากกว่า เขาทำหน้าที่บทบาทของตัวเอง ถ้าฉันอยู่กลุ่มนี้ฉันต้องทำอะไร รับผิดชอบส่วนไหน คือ ปฏิบัติตามกฎหมายของกลุ่มของเขา...”

นอกจากนี้ภายใต้ระบบสหกรณ์การเกษตร ญี่ปุ่นก็สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานในการปฏิบัติหน้าที่และการเกื้อกูลกันในสังคมญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี โดยสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นจะมีภาระหน้าที่ดังนี้ ในด้านการขายสหกรณ์การเกษตรจะมีหน้าที่ในการสร้างสถานที่เก็บผลผลิต หรือห้องเย็นให้แก่สมาชิก ในขณะที่สมาชิกจะเป็นผู้คัดแยกเกรดของผลผลิตตามที่สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นได้กำหนดเอาไว้ส่งมาสู่สหกรณ์ เพื่อให้มีจำนวนผลผลิตในเกรดต่างๆ ที่มีจำนวนมากพอเพื่อต่อรอง “ร่วมกันขาย” แก่พ่อค้าคนกลาง ในด้านการจัดซื้อ สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นกับสมาชิกจะทำหน้าที่ “ร่วมกันซื้อ” เพื่อสมาชิกจะได้รับสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในราคาที่ถูกลงที่สุด และคุณภาพสูงที่สุด โดยสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นจะเป็นผู้เจรจาต่อรองกับผู้ขาย อาทิ เครื่องจักร สารเคมี ปุ๋ย และเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นยังทำหน้าที่ “ร่วมกันซื้อ” สินค้าอุปโภคบริโภค อาทิ อาหาร หรือเครื่องนุ่งห่มให้แก่สมาชิก นอกจากนี้ภายใต้บรรทัดฐานและการเกื้อกูลกันในระบบสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นก็จะมีบริการในด้านต่างๆ แก่สมาชิก อันได้แก่ การบริการด้านการแปรรูปผลิตผล

สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นจะมีหน้าที่ในการบริการด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก ในการบริการสินเชื่อสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นจะมีหน้าที่ดังกล่าวผ่านธนาคาร ที่เรียกว่า JA Bank สำหรับการบริการด้านสุขภาพ สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นได้ลงทุนดำเนินธุรกิจโรงพยาบาล เพื่อให้การตรวจรักษาแก่สมาชิก (สมชาย ชคตระการ และคณะ, 2549: 130)

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 จังหวัดโออิตะ เกิดสภาวะที่เรียกว่า สภาวะซบเซา ขาดความกระตือรือร้น หรือ yodakii อันเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาเมืองหลักทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้คนในจังหวัดโออิตะต่างก็หลั่งไหลไปทำงานในเมืองใหญ่ (Matsui, 2011: 24; หงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2562) อิรามัตสึ จึงได้ผลักดันกระบวนการ OVOP เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดโออิตะ ทั้งนี้ชาวบ้านและชุมชนต่างก็เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือและพึ่งพาซึ่งกันและกันภายในชุมชนเสียก่อน (Matsui, 2012: 41) ด้วยการนำหลักการทั้ง 3 ประการของกระบวนการ OVOP⁵ ไปปรับใช้ในชุมชน

ซึ่งผู้วิจัย จะขอยกตัวอย่างการเกื้อกูลกันของกระบวนการเมืองยูฟูอิน (Yufuin) ที่ในอดีตก็ประสบกับปัญหาความซบเซาของชุมชนเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ คนภายในชุมชนจึงได้สำรวจถึงจุดเด่นของเมืองก็พบว่า บ่อน้ำพุร้อนและธรรมชาติอันงดงามเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเมือง ชาวบ้านจึงร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน ให้กลายมาเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จะต้องมีการ

พัฒนาที่จะต้องเกื้อกูลกันทุกภาคส่วน ทั้งผู้ประกอบการ ชาวบ้าน และสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะสร้างและสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่นของยูฟูอินเอาไว้ ด้วยชาวบ้านกับชาวบ้านจะต้องเกื้อกูลกันและกัน ชาวบ้าน ร้านค้า ร้านอาหารจะต้องเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการจัดงานและกิจกรรมต่างๆ ของยูฟูอินจะต้องตั้งอยู่บนโจทย์ของการเกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ กระบวนการ “One Cow Ranch Movement” ทั้งนี้เพื่อที่จะรักษาการปศุสัตว์พื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นการรักษาพื้นที่ทุ่งหญ้าสีเขียวของเมืองไปในตัว จนปัจจุบันยูฟูอินกลายเป็นเมืองน้ำพุร้อนยอดนิยมของท่องเที่ยว (Schumann, 2006: 12; Takai, 2012: 24-25; Matsui, 2012: 44-45)

กระบวนการของเมืองยูฟูอินสะท้อนให้เห็นถึงการเกื้อกูลกันทุกภาคส่วน อันหมายรวมถึงวิถีชีวิตและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาเพราะทำให้ลึกลงไปก็จะพบว่า นอกจากบรรทัดฐานการเกื้อกูลกันช่วยเหลือกันภายในสังคมญี่ปุ่นจะเป็นพื้นฐานของความสำนึกของกระบวนการการพัฒนาเมืองยูฟูอินยังมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และการกำกับควบคุมให้เป็นไปตามหน้าที่นั้นๆ เป็นบรรทัดฐานที่สำคัญในการพัฒนาเมืองยูฟูอิน

กล่าวได้ว่า ภายใต้โครงการ OVOP มีบรรทัดฐานการเกื้อกูลกันที่เข้มข้นเข้มแข็ง ด้วยการเกื้อกูลกันภายในสังคมชุมชนและภายนอกชุมชนในทุกๆ มิติ ตลอดจน OVOP ยังมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลอย่างชัดเจนและเข้มงวด หากคนภายในชุมชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไป

⁵ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Yet Global) เป็นการผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล 2) พึ่งพาตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-reliance and Creativity) เป็นการพัฒนาโครงการด้วยศักยภาพของคนภายในท้องถิ่นชุมชนเอง ซึ่งคนภายในชุมชนจะต้องพัฒนาโครงการด้วยความคิดสร้างสรรค์และคิดอย่างอิสระเป็นตัวของตัวเอง และ 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เป็นการมุ่งพัฒนาไปที่ทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดและอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

จากบรรทัดฐานที่มีจะต้องได้รับการลงโทษจากชุมชน อันเป็นลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมภายในสังคม ญี่ปุ่นทั่วไป ทั้งนี้บรรทัดฐานการถือกุศลดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยชาวบ้านที่ร่วมกันสร้างบรรทัดฐาน และการถือกุศลกันเหล่านั้นขึ้นมา มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนอย่างชัดเจน ภายใต้การมีสถาบันที่เปรียบเสมือนกลไกในการธำรงบรรทัดฐานการถือกุศลกันระหว่างสมาชิกภายในชุมชน อาทิ สหกรณ์ กลุ่มชุมชน และกลุ่มแม่บ้านต่างๆ ที่มี ทั้งนี้ OVOP นั้นมุ่งให้ความสำคัญกับหลักการทั้ง 3 ประการของ OVOP เป็นสำคัญ

5.3 การวิเคราะห์เครือข่าย (Networks) ภายใต้โครงการ OVOP

เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายใต้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์จะทำให้สามารถประสานและเกิดการเชื่อมโยงระหว่างกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนผ่านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดกัน และความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ อันได้แก่ กลุ่มต่างๆ โดยเครือข่ายเป็นทุนทางสังคมประการหนึ่งที่มีส่วนให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น (ตฤณ สุชนวล, 2545; เสรี พงศ์พิศ, 2551)

เครือข่ายภายใต้โครงการ OVOP นั้นเกิดมาจากพื้นฐานเครือข่ายที่มีอยู่ภายในสังคมของจังหวัดโออิตะ หรือเกิดมาจากเครือข่ายภายใต้การรวมกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ภายในสังคมญี่ปุ่นอยู่แล้ว อาทิ สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น (Japan Agricultural Association: JA) กลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิต (Seikatsu Kaizen Group) สหกรณ์การประมง สมาคมพาณิชย์และอุตสาหกรรม และสมาคมโรงแรม เป็นต้น (Oita Economic Information Center, 1982 as cited in Yamasaki, 2010: 54-59; Harashima, 2006 as cited in Yamasaki, 2010: 22)

โดย สมชาย ชคตระการ (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) มองว่า เครือข่ายภายในชุมชนของญี่ปุ่นเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งผูกพันกันมานานผ่านสหกรณ์ องค์กรวิชาชีพ ตลอดจนกลุ่มต่างๆ ที่เกิดมาจากการต้องการของชาวบ้าน เกิดมาจากการต้องการของคนภายในชุมชน การรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นรากเหง้าที่สำคัญของสังคมญี่ปุ่น ญี่ปุ่นมีเครือข่ายที่หลากหลายภายใต้กลุ่มเล็กๆ ย่อยๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน แม้กระทั่งการเป็นยาม ก็จะใช้กลุ่มเหล่านั้นมาเป็นเวรยาม หรือแม้กระทั่งการดับเพลิงชุมชนก็จะใช้คนในชุมชนผ่านกลุ่มต่างๆ ที่มีเข้ามาเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือกันและกันในการบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ หงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง (สัมภาษณ์ 19 กุมภาพันธ์, 2562) และธีรรัตน์ ชินแดน (สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2562) ที่มองไปในทิศทางเดียวกันว่า ในสังคมญี่ปุ่นการรวมกลุ่มเป็นหัวใจสำคัญ ควบคู่ไปกับการมีเครือข่ายเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลแก่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ

ดังจะเห็นได้จากภายใต้โครงการ OVOP ก็ได้ให้ความสำคัญต่อเครือข่ายเป็นสำคัญ โดยจะยกตัวอย่างของการพัฒนาเมืองยูฟูอิน (Yufuin) ในทศวรรษที่ 1970 ที่เกิดปัญหาความขบเซาของชุมชนเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดโออิตะ โดยกลุ่มผู้พัฒนาเมืองยูฟูอินได้ใช้เครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้พัฒนาเมืองโอยะมะ (Oyama) ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนามาก่อน จากนั้นกลุ่มผู้พัฒนาเมืองโอยะมะได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีให้แก่กลุ่มผู้พัฒนาเมืองยูฟูอิน และได้แนะนำให้ยูฟูอินได้สำรวจถึงจุดเด่นของเมืองซึ่งก็พบว่า เมืองยูฟูอินมีความโดดเด่นที่ บ่อน้ำพุร้อนและความเป็นธรรมชาติ ตลอดจนยังได้แนะนำให้กลุ่มผู้พัฒนาเมืองยูฟูอินไปศึกษาดูงานตลอดจนสร้างเครือข่ายกับเมืองบาเดน

บาเดน (Baden-Baden) ในประเทศเยอรมัน และได้ นำเอาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับสปาที่ได้มานำมาถ่ายทอด ให้แก่คนภายในชุมชนร่วมกันพัฒนาจนยูฟุอินกลายเป็นเมืองแห่งรีสอร์ทที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้วย ความเป็นธรรมชาติ กล่าวได้ว่าการพัฒนาเมืองยูฟุอิน ก็เกิดมาจากเครือข่ายที่มีระหว่างชุมชนต่อชุมชน (Matsui, 2012: 44-45; Takai, 2012: 24-25; Schumann, 2016: 12) โดย สมชาย ชคตระการ (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ได้ขยายความถึงเครือ ข่ายที่ส่งเสริมโครงการ OVOP ดังต่อไปนี้

“...ถามว่าของญี่ปุ่นนั้น OVOP เป็นของ ชุมชนทั้งหมดไหม ก็ไม่นะ อย่างเร็วก็บางเร็วก็งั้น ก็มีเจ้าของอยู่แต่เขาบูรณาการร่วมกัน ยึดโยงเป็น เครือข่ายเข้าด้วยกัน มีส่วนร่วมด้วยกันและพัฒนาไป ในทิศทางเดียวกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ...”

มองได้ว่าโครงการ OVOP มีเครือข่ายยึด โยงชาวบ้านในชุมชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างเข้มแข็งเป็น พื้นฐาน ผ่านกลุ่มประชาสังคมต่างๆ ที่ ตลอดจน กลุ่มประชาสังคมดังกล่าวยังมีภาระหน้าที่และกิจกรรม ต่างๆ ที่สามารถตอบสนองกับโครงการ OVOP ได้ เป็นอย่างดี อาทิ การผลิตสินค้าต่างๆ การนำเที่ยวใน ชุมชน การฟื้นฟูวัฒนธรรมภายในชุมชน ภายได้หลัก สำคัญว่า สินค้าและกิจกรรมต่างๆ ต้องอยู่บนพื้นฐาน ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น หรือมองได้ว่า การพัฒนาโครงการ OVOP เกิดมาจากการเชื่อมโยง เครือข่ายระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก ชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือ แลกเปลี่ยนองค์ความ รู้และทรัพยากรนั่นเอง

นอกจากนี้ ในทศวรรษที่ 1980 โมริชิโกะ ชิรามัตสึ ได้ก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของชาวบ้านในท้องถิ่น (Toyo no Kuni Zukuri Juku) หรือโรงเรียน OVOP เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ เพื่อที่จะธำรงรักษาการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามแบบ OVOP ให้คงอยู่ โรงเรียน OVOP เป็นโรงเรียนที่จัด

สอนในภาคค่ำเพื่อให้ทุกอาชีพมีโอกาสในการพัฒนา ตนเองเพื่อนำความรู้ที่มีกลับไปพัฒนาชุมชน โดย แบ่งโรงเรียนให้อยู่ในส่วนต่างๆ ของจังหวัดโออิตะทั้ง 12 สาขา ใช้เวลาในการเรียนครบคอร์สใช้เวลา 2 ปี ปีแรกจะเป็นการสอนเกี่ยวกับกระบวนการ หลักการ ท้าไปของ OVOP และจะมีการสอนแบบนำเสนอ กรณีศึกษาโครงการในการพัฒนาต่างๆ ทั้งที่ประสบ ความสำเร็จ และล้มเหลว ในปีที่สอง จะเป็นการฝึก อบรมในด้านการพัฒนาทักษะต่างๆ ที่ผู้เรียนสนใจ ผู้มาบรรยายจะเป็นคนในท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ ในกระบวนการ OVOP ยิ่งไปกว่านั้นโรงเรียน OVOP ยังได้มุ่งเน้นไปที่การสร้างและขยายเครือข่าย ทั้งนี้ บรรดาศิษย์เก่าของโรงเรียน OVOP ก็ได้ร่วมกันสร้าง เครือข่ายเพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หากนักเรียนสนใจที่จะไปศึกษาดูงานในต่าง ประเทศ จังหวัด Oita ก็จะสนับสนุนเงินแก่นักเรียน 50 % จากค่าใช้จ่ายอันเป็นการขยายเครือข่ายให้แก่ โครงการ OVOP ในอีกรูปแบบหนึ่ง ภายได้โรงเรียน OVOP ยังได้มีการขยายเครือข่ายไปสู่จังหวัดอื่นๆ อาทิ ซอกไกโดและโอกินาวา ตลอดจนยังได้ขยาย เครือข่ายไปสู่ต่างประเทศในรูปแบบของการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนใน ประเทศแถบเอเชียและแอฟริกา (Nobuyoshi and Lutful, 2005: 71; Hiramatsu, 2008: 15-16)

จะเห็นได้ว่าแม้โรงเรียน OVOP ซึ่งอาจจะถือ ได้ว่าเป็นองค์กรของภาครัฐที่สร้างขึ้นมาให้มีบทบาท ในการผลักดันการสร้างเครือข่ายในหลายๆ รูปแบบ แต่สมชาย ชคตระการ (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2562) ก็มองว่าเครือข่ายที่โรงเรียน OVOP ผลักดัน เป็นแค่เพียงเครือข่ายที่เสริมความเข้มแข็งให้แก่เครือ ข่ายที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ภายได้โครงการ OVOP หรือ ภายได้สังคมญี่ปุ่นโดยรวม

กล่าวได้ว่า เครือข่ายที่สนับสนุนการพัฒนา โครงการ OVOP นั้นเกิดขึ้นมาจากเครือข่ายที่เรียง

ร้อยและสรรค์สร้างผ่านการเชื่อมโยงโยงโยภายในได้กลุ่ม
ต่างๆ ประชาสังคมหรือสหกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชน
ของญี่ปุ่นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน อันเป็นเครือข่าย
ที่เกิดขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติ มองได้ว่าความสามารถ
ในการนำเครือข่ายที่มีอยู่ในสังคมมาพัฒนากลุ่ม
OVOP นั้นเกิดมาจากเครือข่ายที่เป็นธรรมชาติซึ่ง
เชื่อมโยงผ่านการรวมตัวรวมกลุ่มต่างๆ ที่อยู่มากมาย
ภายในสังคมชุมชนของญี่ปุ่น

6. บทสรุป

โครงการ OVOP เกิดมาจากการพัฒนาเมืองหลักด้านอุตสาหกรรม ได้ทำให้เกิดปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานของควนวัยแรงงานในจังหวัดโออิตะ จนเกิดภาวะชบเซาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้โครงการ OVOP ได้มุ่งพัฒนาไปตามหลักการทั้ง 3 ประการ อันได้แก่ การพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระดับสากล (Local Yet Global) การพึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance Creativity) และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ด้วยแนวคิดทุนทางสังคมแล้วก็จะได้พบถึงทุนทางสังคมที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของโครงการ OVOP ภายใต้ความไว้วางใจ (Trust) ความสำเร็จของโครงการ OVOP เกิดมาจากการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ภายใต้กลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมากมาย ซึ่งสหกรณ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มประชาสังคมเหล่านั้น ส่งผลให้ OVOP มีกลไกเชิงสถาบันในการสร้างความร่วมมือ มีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สร้างความเข้าใจระหว่งกันและกันในหมู่สมาชิก ตลอดจนแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม OVOP ในส่วนของบรรทัดฐาน (Norms) ความสำเร็จของโครงการ OVOP เกิดมาจากการสามารถในการนำบรรทัดฐานการเกื้อกูลกันมาใช้พัฒนากลุ่มและโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องมาจากสังคมญี่ปุ่นมีบรรทัดฐานการเกื้อกูลกันที่

เข้มแข็ง มีกฎเกณฑ์การบังคับที่เข้มงวด มีบทลงโทษ
อย่างชัดเจนแก่ผู้ฝ่าฝืน มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิก
แต่ละคนอย่างชัดเจน โดยมีกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน
เป็นกลไกเชิงสถาบันในการธำรงรักษาวรรทัดฐานที่มี
สำหรับเครือข่าย (Networks) ความสำเร็จของ
โครงการ OVOP นั้นมีพื้นฐานมาจากเครือข่ายที่เป็น
ไปโดยธรรมชาติเกิดขึ้นมาจากคนภายในกลุ่มภายใน
ชุมชน โดยมีพื้นฐานเชื่อมโยงกันผ่านกลุ่มประชา
สังคม หรือสหกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ภายในสังคมญี่ปุ่น

เอกสารอ้างอิง

กรวรรณ สังกร. (2555). การศึกษาเปรียบเทียบทุนทางสังคมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). การเป็นสมัยใหม่กับ
แนวคิดชุมชน. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์
สร้างสรรค์จำกัด.

ตฤณ สุขนวล. (2545). ตัวตนคนไม่เรียง: วิถีทาง
ชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: รวมทัสน์.

จิตยา สุวรรณชน. (2544). แนวคิดทฤษฎีสังคม.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธีรรัตน์ ชินแสน. นักวิชาการการเกษตร กรมวิชาการ
เกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (30
มีนาคม 2562). สัมภาษณ์.

ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. (2559). ทูตทางสังคมกับข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. สารสาสตรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์. 16(1) ม.ค. – มิ.ย., 99 – 114.

พระมหาอภิเดช เนตรวิลา. (2549). ลักษณะของทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง: กรณีศึกษาย่านหนองโสกน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พีระ ลีวลม. (2542). การศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไชเบอว์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิทยา สายหู. (2544). กลไกสังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด. (2542). ใน พูนสิน วงศ์กลธาตุ (บก.) ครอบรอบ 60 ปี อาจารย์อัมมาร. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมชาย ชคตระการ และคณะ. (2549). สหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย. วารสารญี่ปุ่นศึกษา. 2/2549. 125-160.
- สมชาย ชคตระการ. อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตนายกสมาคมนักเรียนไทยในประเทศญี่ปุ่นในพระบรมราชูปถัมภ์. (20 มีนาคม 2562). สัมภาษณ์.
- พงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง. อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (19 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.
- เสวี พงศ์พิศ. (2548). วัฒนธรรมองค์กรของโลกยุคใหม่: เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่นด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. In Social Capital: A Multifaceted Perspectives. Dasgupta, P. and Serageldin, I. eds. Washington D.C.: World Bank.
- Haraguchi, N. (2008). The One-Village-One-Product (OVOP) movement: What it is, how it has been replicated, and recommendations for a UNIDO OVOP-type project. Vienna: UNIDO.
- Harashima, A. (2012). The Role of Agricultural Cooperatives in Local Development. The OVOP Movement and Local Development in Asia-How to Nurture Rural Entrepreneurs in the Developing World, Igusa, K. (eds.). Oita: Ritsumeikan Asia Pacific University.
- Hiramatsu, M. (2008). One Village, One Product Spreading throughout the World. Oita Japan: Office: Oita OVOP International Exchange Promotion Committee.
- Matsui, K. (2011). Regional development in japan and the one village one product movement-a prologue. In Igusa, K. (Ed.). The ovop movement and local development in Asia-how to nurture rural entrepreneurs in the developing World. Oita: Ritsumeikan Asia Pacific University.
- Matsui, K. (2012). Locality and Dynamics in OVOP Promotion: Oita's Experince for Regional Development in Developing Countries. Significance of the Regional One-Product Policy: How to Use the OVOP/OTOP Movements, Murayama, H. (eds.). Pathumthani: Thammasat Printing House.
- Nobuyoshi, N. & Lutful, K. (2005). One Village One Product Movement: Success Story of Rural Development in Japan and Learning Points for Bangladesh. The Economic science. Vol. 52(4), 71-92.

- Oita OVOP International Exchange Promotion Committee. Retrieved March 8, 2016 from <http://www.ovop.jp/en/>
- Putnam, R. D. (1993). The prosperous Community: Social Capital and Public Life. Retrieved March 28, 2016 from <http://www.philia.ca>.
- Schumann, Fred R. (2016). A Study of One Village One Product (OVOP) and Workforce Development: Lessons for Engaging Rural Communities around the World. Guam: University of Guam.
- Takai, K. (2012). Endogenous Regional Development. Tokyo: UNCRD.
- Yamazaki, J. (2010). A Comparative Analysis of One Village One Product (OVOP) and its Replicability in International Development. Thesis (MA) Institute of Social Studies, The Hague.

Received: 18 / 11 / 2563

Revised: 10 / 12 / 2563

Accepted: 11 / 12 / 2563